

5. Willinger U., Brunner E., Diendorfer-Radner G., Sams J., Sirsch U., & Eisenwort B. Behaviour in children with language development disorders. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 2003. 48(9). P. 607–614.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-403-0-45>

**USE OF ALTERNATIVE AND ADDITIONAL
COMMUNICATION TOOLS IN WORKING WITH CHILDREN
WITH SEVERE SPEECH DISORDERS**

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ
ТА ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ
З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Horielova O. P.

*Teacher-Speech Therapist
Kamianets-Podilsky educational and
rehabilitation center of the Khmelnytskyi
Regional Council
Kamianets-Podilsky, Ukraine*

Горєлова О. П.

*вчитель-логопед
Кам'янець-Подільський навчально-
реабілітаційний центр Хмельницької
обласної ради
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Marysiuk A. A.

*Head of the Special Education and
Inclusive Education Sector of the
Department of Education and Science
Khmelnytskyi Regional State
Administration
Khmelnytskyi, Ukraine*

Марисюк А. А.

*завідувач сектору спеціальної освіти
та інклюзивного навчання
Департамент освіти та науки
Хмельницької обласної державної
адміністрації
м. Хмельницький, Україна*

Morozova O. V.

*Special education teacher Khmelnytskyi
Institution of Preschool Education
No. 26
“Dandelion” Khmelnytskyi City Council
Khmelnytskyi region
Khmelnytskyi, Ukraine*

Морозова О. В.

*вчитель-дефектолог закладу
дошкільної освіти № 26
«Кульбаба» Хмельницької міської
ради Хмельницької області
м. Хмельницький, Україна*

Забезпечення рівноправного доступу до освіти всіх дітей без винятку, особливо тих, хто потребує спеціальних умов навчання та виховання, корекційного впливу та розвитку особистості, її інтеграції в суспільне життя, у тому числі дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) є одним з викликів, що постає перед сучасним

суспільством. Спілкування прагне кожна дитина, але в силу тих чи інших причин не може чи не вміє реалізувати цю потребу. Саме тому ми маємо створювати умови, які стануть передумовою формування потреби у вербальному спілкуванні, що розширить можливості адаптації та соціалізації дітей з ТПМ.

Тяжкі порушення мовлення спостерігаються у дітей із:

- синдромом Дауна;
- порушеннями опорно-рухового апарату;
- з розладами аутистичного спектру;
- порушеннями слуху та зору;
- інтелектуальними порушеннями;
- комплексними порушеннями.

За дослідженнями науковців (С. Конопляста, В. Тарасун, О. Гаврилов) діти з ТПМ мають фізичні, соціальні, інтелектуальні та мовленнєві особливості. [1, 2] Серед дітей з важкими порушеннями мовлення є діти, які добре розуміють звернене мовлення, але не здатні висловлюватися вербально. Інші зазнають труднощі оволодіння мовленням або воно розвинено недостатньо. Також є діти, для яких мовлення як засіб комунікації є надто складним як у розумінні так і в можливості спілкування. Діти зі складними порушеннями мовленнєвих навичок мають труднощі розуміння зверненого мовлення, не ініціюють комунікацію та не взаємодіють з оточуючими. Розуміння соціально-побутових ситуацій та сприймання емоційних реакцій ускладнене. Такі діти потребують спеціальних корекційних послуг, що відповідатимуть їх освітнім потребам. Враховуючи це, навчально-виховний та корекційний процес має бути оптимізований для потреб дітей та спрямований на пошук альтернативних шляхів допомоги у навчанні та вихованні дітей з важкими порушеннями мовлення.

Перед педагогами інклюзивних класів та груп, навчально-реабілітаційних центрів постає завдання як допомогти дітям з особливими освітніми потребами (ООП) у задоволенні їх важливих потреб та соціалізації в цілому. Саме в цьому нам допомагають альтернативні та додаткові методи комунікації (АДК), адже вони дають можливість спілкуватися в інший спосіб. Альтернативні, коли дитина невербальна та додаткові, коли потрібна підтримка мовленнєвої діяльності [4, с. 17].

Ми спілкуємося не тільки словами, а й використовуємо погляд, міміку, жести, дотик. АДК використовує різні інструменти, у тому числі планшети з функцією управління очима, прилади для активізації мовлення, засоби візуальної підтримки: картки-підказки, картки-символи, візуальний розклад, візуальна структура заняття, символічні малюнки-піктограми на позначення окремих слів та понять, система комунікації за допомогою карток PECS (Г. Усатенко, М. Чайка) [4, с. 15].

Використання АДК в навчально-реабілітаційних центрах та в інклюзивних групах і класах допомагає дітям зрозуміти звернене мовлення, порядок та послідовність дій, що позбавляє стресових ситуацій, попросити про допомогу, висловити бажання чи потребу, активізувати мовленнєву діяльність, полегшити соціальну взаємодію, створити ефективну систему комунікації для дитини та тих, хто її оточує.

Альтернативні та додаткові засоби комунікації важливі для дітей з ТПМ, які навчаються в інклюзивних групах і класах та у навчально-реабілітаційних центрах. Вони допомагають дитині спілкуватися, взаємодіяти з іншими людьми: пояснити потреби, бажання, виразити емоції, прохання. Якщо дитина розмовляє, але має труднощі у постановці звуків, розумінням деяких понять, побудовою фраз чи речень, то вона не потребує використання піктограм для комунікації. Їй чудово підійдуть засоби візуальної підтримки, які зображують порядок дій, візуальні підказки. Для дітей з розладами аутистичного спектру варто впроваджувати візуальний розклад. Він допоможе дітям контролювати хід заняття та наочно спостерігати кількість завдань, які їй потрібно буде виконати. Правильний вибір засобів АДК та їх комбінування полегшить перебування дитини з ООП в соціумі, а також стимулюватиме розвиток пізнавальних процесів, мовлення [4, с. 24].

Слід врахувати, що можливість, рівень розвитку та складність порушення комунікативної сфери у дітей різні. Тому візуальна підтримка навчально-виховного та корекційного процесу має бути індивідуальною та орієнтуватися на рівень розвитку дитини. Особливо важливим є те, що чим раніше ми почнемо допомагати дітям з важкими порушеннями мовлення, тим ефективнішими будуть результати.

Для дітей із комплексними порушеннями, які навчаються у інклюзивних групах і класах та навчально-реабілітаційних центрах – це особливо важливий момент. Якщо почати працювати з дитиною в молодшому дошкільному віці, тоді до шкільного віку можна сформувати повноцінну базу для розвитку активного мовлення або формування мовленнєвої діяльності на основі систем альтернативної та додаткової комунікації (якщо дитина не може спілкуватися вербально) [4, с. 42].

Для дітей з ТПМ вибір відповідних засобів альтернативної комунікації може істотно полегшити розвиток мовлення. Значно покращує роботу поєднання і комбінування засобів комунікації. Завжди можна почати з одного типу комунікативної системи і надалі, у міру того, як дитина набуває додаткові навички, ввести інший тип. Найголовніше – не позбавляти дитину з особливими освітніми потребами можливості спілкуватися.

У будь-якій програмі навчання в інклюзивних класах і групах повинні бути враховані завдання, які допомагають дитині навчитися спілкуватися більш ефективно. А спосіб спілкування буде залежати від можливостей і здібностей дітей з ТПМ.

Впровадження системи АДК в роботу з дитиною з особливими освітніми потребами передбачає врахування усіх особливостей інтелектуального, комунікативного та мовленнєвого розвитку. Перед впровадженням будь-якого засобу чи методу АДК потрібно дати дитині час адаптуватися у навчальному чи виховному закладі. Спеціалісти мають спостерігати за дитиною, провести діагностику її мовленнєвих здібностей та підібрати найефективніші засоби альтернативної комунікації у кожному конкретному випадку. Варто зауважити, для того, щоб використовувати засоби альтернативної та додаткової комунікації, потрібна постійна спеціальна професійна підготовка [3; 4].

Отже, слід врахувати, що можливості, рівень розвитку та складність порушення комунікативної сфери у дітей різні. Тому візуальна підтримка навчально-виховного та корекційного процесу має бути індивідуальною та орієнтуватися на рівень розвитку дитини. Особливо важливим є те, що чим раніше ми почнемо допомагати дітям з тяжкими порушеннями мовлення, тим ефективнішими будуть результати. Якщо почати працювати з дитиною в молодшому дошкільному віці, тоді до шкільного віку можна сформувати повноцінну базу для розвитку активного мовлення або формування мовлення на основі систем альтернативної та додаткової комунікації (якщо дитина за певних причин не може спілкуватися вербально). Головною перевагою АДК у роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення у інклюзивних групах і класах та навчально-реабілітаційних центрах є спроможність комбінувати елементи різних засобів та форм спілкування (міміку, жести, піктограми, символи). Завдяки АДК стимулюється інтерес дітей до навчання, простежується розвиток здібностей дитини до спілкування, полегшується процес оволодіння мовленням, а це дає перспективу адаптації в соціумі.

Література:

1. Гаврилов О. В. Особливості дітей в закладі та соціальному середовищі : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
2. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навч. посібник. Київ : Знання, 2010. 293 с.
3. Супрун Г. В. До питання адаптації дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі. Освіта осіб з особливими

потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. Вип. 4 Частина 2. Київ : Педагогічна думка, 2013. 338 с.

4. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. К. : ФОП Усатенко Г.В., 2021. 80 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-403-0-46>

TO THE QUESTION OF PREPARING YOUNGER SCHOOLCHILDREN WITH SPEECH DISORDERS TO SOLVE ARITHMETIC PROBLEMS

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ЗАДАЧ

Lisova L. I.

*Doctor of Science in Pedagogy,
Senior Lecturer at the Department of
Speech Therapy and Special Methods,
Faculty of Special Education,
Psychology and Social Work,
Katianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University
Katianets-Podilskyi, Ukraine*

Лісова Л. І.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
та спеціальних методик,
факультету спеціальної педагогіки,
психології та соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Аналіз спеціальних науково-методичних джерел та матеріалів проведеного нами дослідження показав, що в молодших школярів з порушеннями мовлення (надалі ПМ) рівень засвоєння арифметичних задач переважно низький, а на кожному етапі роботи над ними виникають різні типи труднощів. Встановлено, що в процесі розв'язування арифметичних задач у школярів з ПМ виникають труднощі, які не можна пояснити лише недорозвиненням у них мовлення. Причини таких труднощів в учнів з ПМ, як показують дослідження науковців (Н. Гаврилової, В. Тарасун, М. Sackowska, J. Hanisz та ін.) – це вибіркове недорозвинення окремих пізнавальних процесів [2; 3; 5; 6].

За результатами проведеного нами обстеження особливостей вміння розв'язувати арифметичні задачі у молодших школярів з ПМ спостерігаються різного типу труднощі на усіх етапах роботи з нею.